

Ook Jan Declair had een andere verwachting: 'Ik dacht dat we dat grote ding met een kleine groep zouden gaan maken, dat we zouden gaan schuiven, knippen en plakken. Dat was voor mij de kracht van Blauwe Maandag: de kans om te knoeien. Ik had het vooral moeilijk met de tekst, ik vond dat het vet van de soep was, dat de ontsporingen die Shakespeare zo interessant maken, waren weggeknipt. En toen we begonnen, was Tom Lanoye weg, er kon niets meer bijgeschreven worden, enkel nog geschrapt.'

De droom van Perceval botste met de verwachtingen van de vaste acteurs, en dat op alle mogelijk vlakken. Een mooi voorbeeld daarvan is het decor, dat tijdens het bewerken al een definitieve vorm had gekregen. Elke koning zou zijn eigen ruimte krijgen, waarvan hij het centrum vormde en waarrond de anderen zich zouden opstellen, dienstbaar tegenover dat centrale gegeven. 'Een mooi idee, maar de praktijk was anders,' zegt Jan Declair, 'wij konden niet spelen in dat decor, en uiteindelijk is het ook verdwenen, wat een wonde heeft veroorzaakt die wellicht nooit geheeld kan worden.' Ook de bewerking, de neerslag van twee jaren zoeken naar de essentie van dat grote verhaal over de mensheid, werd gecontesteerd. Peter van den Begin: 'Mijn enige referentiepunt was het origineel. Luk en Tom hadden grote stukken weggeknipt in functie van hun verhaal, waardoor de hoogtoppen ineens anders lagen, verspreid over al die stukken. Voor ons was het heel moeilijk te zien vanwaar alles kwam.' Guy van Sande over zijn rol, Richaar Deuzième (de rol die door Wim Opbrouck werd overgenomen): 'Omdat ik de eerste koning was, wilde Luk een lijn uitzetten tot aan het laatste stuk, en ik moest spelen in functie van dat grotere geheel. Dat grotere verhaal werd mij niet duidelijk, ondanks keihard werken. Er was geen uitwisseling, de voorspog van Luk was te groot.' Luk Perceval zelf: 'Ik heb het verwijt gekregen dat ik zou vasthangen aan het script, maar het tegendeel is waar. Ik heb onmiddellijk gezegd dat het script nog ingrijpend zou veranderen. Het is ook veranderd. In die zin is voor mij het repetitiefproces nog nooit zo open geweest.'

Ten Oorlog is de grote droom van Luk Perceval. Het is een zin die bij alle acteurs terugkomt. Maar ook hun moeilijkheden om deel te worden van die droom. 'De droom van Luk is nooit een groepsdroom geworden,' zegt Peter van den Begin. Guy van Sande: 'Er stond zoveel druk op de ketel, dat er voor mij geen wisselwerking ontstond. Die wisselwerking had BMC groot gemaakt. Het gaf mij het gevoel dat ik bij een ander gezelschap repeteerde. Angst is een slechte raadgever.' Perceval:

'Een paar acteurs zeiden al snel dat dit project geen kans maakte. Die angst om te mislukken hebben ze in mijn schoenen geschoven. En angst leidt tot oorlog.' De kloof tussen Luk Perceval en een deel van de oude Blauwe Maandagkern escaleerde na zes maanden tot een crisis. Drie koningen gingen weg, en toen werd alles anders. Jan Declair: 'We hadden niets, heel veel mensen geloofden niet meer dat het nog kon. Toen heeft iedereen opnieuw moeten beslissen: doe ik het of doe ik het niet. Dat ik ja heb gezegd, had niets meer te maken met eer, met ijdelheid of met liefde. Dat stadium waren we al lang voorbij. Het is mijn nieuwsgierigheid die het gehaald heeft: als ik het nu niet doe, dan ben ik er niet bij geweest. Na de crisis was er meer vrijheid. De spanning was minder, de krampachtige ontspanningspogingen van daarvoor waren weg. En het belangrijkste: als groep zaten we eindelijk op hetzelfde niveau met Luk. Daardoor was het weer mogelijk om te knoeien en zo mee de voorstelling te maken.'

Peter van den Begin en Guy van Sande: 'Ik denk dat ons weggaan iets positiefs teweeg heeft gebracht voor de productie, een soort loutering.'

Luk Perceval: 'De mensen die zijn weggegaan, hebben het project ernstig in gevaar gebracht. Wie het project gered heeft, zijn de mensen die zijn gebleven.'

Een nieuw gezelschap

Kijkend naar het repetitiefproces van *Ten Oorlog*, is het niet moeilijk te zien dat dit project het 'systeem' BMC op een fundamentele manier door mekaar geschud heeft. In elk open menselijk systeem speelt feedback een essentiële rol. Het laat zelfregulering toe wanneer nieuwe input zich aandient. Daarin houden twee tendensen mekaar in evenwicht: een tendens tot bestendiging en een tendens tot verandering. Problemen ontstaan er wanneer er te weinig input is, wat leidt tot voorspelbaarheid, of wanneer er te veel nieuwe input is, zodat het systeem zijn grenzen niet meer kan houden. Chaos dus. Zo bekeken vormde het werkproces van *Ten Oorlog* de proeftuin voor een gezelschap dat zichzelf herdefinieerde: de groep werd uitgebreid, de methodiek opnieuw getoetst, de artistieke bakens verlegd, de privileges in vraag gesteld. In het brandpunt van dit proces stond Luk Perceval, die met *Ten Oorlog* niet alleen zijn gedroomde voorstelling maar ook zijn gedroomde gezelschap probeerde te realiseren. Dat bracht de onderneming aanvankelijk uit evenwicht, maar heeft later weer geleid tot een nieuw evenwicht, een nieuw systeem, een nieuw gezelschap.

De kwetsbaarheid van *Ten Oorlog* lag be-

sloten in zijn sterkte, namelijk de bijna familiale banden tussen de makers. Zonder de liefde, het vertrouwen en de nieuwsgierigheid van zijn leden, zou een project als *Ten Oorlog* bij voorbaat al ondenkbaar zijn. Maar anderzijds kreeg ook deze familie af te rekenen met haar destructieve kant, met uitsluiting, met rol- en communicatiepatronen, met wat Peter van den Begin 'de afwezigheid van een dialoog' noemt en wat Perceval formuleert als het 'psychologisch privilege' van de vaste groep. Tijdens de repetitiefperiode zijn de paradoxen waarmee Blauwe Maandag kampte scherp naar boven gekomen. De paradox van een groep die het zoeken voorop stelt, maar tegelijk het zoeken van haar artistiek leider niet accepteert. De paradox van een artistiek leider die de waarde van de knoei vooropstelt, maar die zijn acteurs het tegenovergestelde gevoel geeft. De paradox van een project dat heel veel voorbereidingstijd toegemeten krijgt, maar tegelijk onder continue tijdsdruk staat. De paradox van een gezelschap dat het moeilijk heeft met groot worden en reeds jaren een 'back to the roots', een terugkeer naar de kleinschaligheid aankondigt, maar dat zich tegelijk in de grootste fusieoperatie ooit stort. De – treurige – paradox dat de mensen die het meeste vertrouwen in elkaar hadden moeten hebben, in het grootste wantrouwen uit elkaar zijn gegaan. De – verheugende – paradox ten slotte dat uit die crisis iets nieuws kon ontstaan, dat de negatieve spiraal doorbroken is, dat vanuit het gevecht met het ego een groep is ontstaan.

Ten Oorlog heeft veel pijn veroorzaakt, maar heeft voor de makers ook grenzen verlegd. De familie is uitgebreid en in de nieuwe ruimte die is ontstaan, is hopelijk plaats voor paradoxen. Voor klein- en grootschaligheid, voor zoeken en zekerheid, voor tijdsdruk en ontspanning. Iets dat groter is dan Blauwe Maandag was. Een Toneelhuis?